

A címnek nemcsak alakja, tartalma, hanem tétje, ereje is van, azért jegyezzük meg. Felvetődik tehát a kérdés: mi lesz, Mire ez a nap véget ér? A regénycímet ismételteti, véresre ordibálja a torkát, hogy „végképp búcsúzólag nézzen min-

76 Kontra Ferenc

A KÍVÜLÁLLÁS REGÉNYE

Nyerges Gábor Ádám:

Mire ez a nap véget ér

denre” a főhős, a regény ebbe a katarziszba torkollik: „Mindennek mindig épp vége van”, „Vége lett végre a végetérésnek is”.

Hasonló témájú könyvek egész sora fejeződik be búcsúzással, merthogy a kamaszkor vége nem akármilyen életszakasz zárása. Az irodal-

omban ide kívánczok párhuzamos világával egy egész regénycsalád, hiszen mindegyikben van valamilyen titok, rejtély, magányos főhős, és a maga nemében valamennyi generációs regény is: Márai Sándor: *Zendülők*, Antoni Libera: *A Madame*, Mario Vargas Llosa: *A város és a kutyák*, Jean Cocteau: *Vásott kölykök*, Misima Jukio: *Egy maszk vallomása*, Paweł Huelle: *Weiser Dávidka*, Jerome David Salinger: *Rozsban a fogó*, Hermann Hesse: *Knulp*, Robert Musil: *Törless iskolaévei*, Truman Capote: *Más hangok, más szobák*, Powys: *Wolf Solent*, Dalos György: *Az istenkereső*, Jurij Brëzan: *A gimnazista*, James Joyce: *Ifjúkori önarckép*. Egymás mellett sorakoznak a polcomon: paradigmátikus végiggondolni, mert műfajként nemigen szokták közös nevezőre hozni őket, mégis mindenki érti, miért emlegetjük együtt ezeket a kultikussá vált regényeket. Szerzőjük jellemző módon csak egyet írt ebben a témakörben. Nincs két kamaszkor, nincs még egy élet.

A cím nem kerülhető meg, mert azzal kezdjük az olvasást. Lehet enigmatikus elem is, melyből akad néhány Nyerges Gábor Ádám könyvében. Kezdjük az elején. A közöny, az uniformizáltság visszatérő motívuma is ilyen, akár egy verssor: „Tízmillió magányos mozdulat, és akkor még pont egyszerre is.”

Rejtvényekben, fejtörőkben, algoritmusokban sincs hiány a regényben. Töprengtem egy darabig, mire rájöttem a szövege alapján, hogy az egyik megfejtés a The National együttes *Slow Show* című dala. A zene, könyvek mindig fontosak, mert hangulatokat, ízlést, miliőt és kort azonosítanak.

Többféle műfajt ötvöz a könyv. A kamasz nézőpontjából látjuk az osztálytermet: Szurkó Szabolcs történelemtanár jellegzetes figura, aki ripacskodásával színpadnak tekinti a katedrát, azt tesz, amit csak akar, és ezzel visszaél, talán még élvezi is a tréfát, ami a diáknak traumatikus élmény, akit kiszemelt magának, különösképpen kellemetlenül érzi magát. Közben a tanár végigloccogja az órát, zavarba hozza vagy éppenséggel megalázza azt, akit kiszemelt

magának. A legjellegzetesebb figurája ennek a tanártípusnak, aki számára az oktatási/nevelési tevékenység gyakran a diákok kiszolgáltatottságáról szól.

Nincs folyamatos cselekmény, inkább egy rögzített kamera lencséjén át látjuk az epizódokat, a főbb szereplőket: Kovács Laura képlékeny alakját, Szabó Szilvia parodisztikus megjelenítését és számos pillanatember jövő-s-menését. A felnőttek kara elkülönül, szinte már olvasás közben kihullnak emlékezetünkéből.

Nincs pontos kronológia, évek körképét nézzük, anélkül, hogy zavarna bennünket, mi volt előbb, pontosan mi mikor történt. Olyan sorrendben kerülnek elénk a jelenetek, ahogyan az elbeszélésben értelemszerűen felidéződnek, sokszor hatásosan és véletlenszerűen, asszociációs láncba fűzve, máskor oldalnyi bekezdésekben inkább előremutató gondolati sávot mutatva. Eredetiek a stílusváltások, néha egy riportba csöppenünk, máskor egy átmesélt, függőben írt párbeszédbe. A zárójeles beszúrással határozottan dinamikusabbá teszik a jeleneteket, feloldják az eseményleírások hagyományos szövegszerűségét.

Ide kapcsolódik a titok, a rejtély, a történet a történetben kérdésköre is, amire a fentiekben már utaltam. A Holman-ügy megfeyt-hetetlenlése a könyv egyik legjobban megírt része: „dr. Schneider Jakab még évekkkel, évtizedekkel később sem érezte képesnek magát, hogy megírja [...] Schnercli már azt is szégyellte, hogy micsoda féktelen, perverz kíváncsiság hajtja előre a Holman-ügyben. Több száz oldalnyi jegyzetanyag, jegyzőkönyvek, vallomások, interjúk, fénymások, minden. És még így sem látott teljesen tisztán.”

A cselekmény színtere kézenfekvő módon maga az oktatási intézmény és annak környezete, társadalmi beágyazottsága, melyen átsütnek az önéletrajzi vonatkozások, még ha a szépprózát eleve fikcióként olvasuk is, nemcsak a főhőst vagyunk hajlamosak mégis több ponton és több szempontból magával az íróval párhuzamba állítani, hanem még a hajdani osztály emblematikus alakjai is felbukkan(hat)nak a történetben.

„Tisztázatlan, nehéz gondolatok és élmények öklendeződtek fel benne, valaki más érzései és gondolatai. Nem értette azt az embert, aki bár-mikor is volt” – az énkettőzöttség a főhősre, Sziránóra vonatkozik, akit néha kívülről ábrázol, máskor belülről, szabadvers-szerű mondatfűzésekben mutatkozik meg: „Éjt nappallá téve dolgozott főművén, melyet, bár nem ez volt a címe, némi őszinteséggel úgy lehetne nevezni: Sziránó végtelen lelki szenvedéseinek és határtalan magányának története.” A főhősről szóló dőlt betűs részek a szövegszerkezet összetartó rácsszerkezetét alkotják.

A Sziránóra vonatkozó lelki prózafutamok, baráti levélbetétek, vallo-mások, álomleírások, versek stílusukban eltérnek a főszövegtől, melankolikuskak, sőt szecessziósak. Önkéntelenül is felidéznek az olvasóban egy korábbi

irodalmi alakmást: Márai Sándor *Szindbád hazatér* című könyvének líraisága köszön vissza. A párhuzamot csak erősíti a költő Sziránó és Krúdy hősének múltba vágyódó egyénisége. Sérülékeny porcelánfigurák ők a földhöz ragadt, érzéketlen hétköznapi élethelyzetekben. Ha már említettem a több

78 műfajúságot, akkor a művészregény feltétlenül ide kívánkozik a fenti példák és az intertextuális vonatkozások kapcsán. Sziránó készülő művéből több ízelítőt is kapunk, és sokszor maga az írás folyamata a cselekmény tárgya.

A történet felénél az elbeszélő így fogalmazza meg a regény központi gondolatát: „Ha valaki arra vállalkozott volna, hogy ne csak nagy vonalakban, közhelyesen beszéljen Osztályról, nehéz helyzetbe került volna [...] Életük eseményei az átlagos korukbeliekéi voltak [...] Maguk is talán megdöbbenek volna, ha lett volna mit mondaniuk magukról, ha persze, szintén megdöbbentő módon, valaki, bárki is a történetükről, az életükről kérdezett volna.” Fontosnak tartottam hosszabban idézni, mert ezen a ponton a szokásos elvárások sorakoznak, azok a kérdések, melyeket a fiataloknak szegeznek: a problémák konzisztens önelemzését várják el tőlük, holott egy serdülő sohasem egy megoldandó feladat.

A további fejezetek is sematikus teret tükröznek, a szereplők őszintén kimondják, hogy a környezet sivár és ingerszegény, átmeneti szálláshely, de közben a diákok tisztában vannak azzal is, hogy át kell vészelnüök valahogy a kamaszéveket, de közben saját akaratauk szerint alakíthatják egyéniségüket, és ennek a mozgástérnek még van némi szabadsága. A szerző a viselkedéstípusok szintjén egy egész példatárat mutat be, kiből milyen lehetőségeket lát.

Az elvárások tehát rendre rációfolnak önmagukra: a kamaszok titkos életének felfedése, a zamatos heccelődések, a légyottok esetlensége korántsem úgy zajlik, mint ahogyan egy ilyen típusú regényben elvárható lenne. Szerencsére. Mert az eltérések itt beszédesebbek, találóbbrak, érdekesebbek is. A kívülállás a szabadság alternatívája. Mindenki a beskatulyázás ellen lázad: a fiatalok alakuló egyénisége is, ahogyan maga az irodalmi műfaj is, amely erről a témáról szól.

Ebben a négy évben mindenki mérhetetlenül egyedül marad. Azért soroltam fentebb a világirodalom javából hasonló tárgyú regényeket, mert ezt a kérdést mindegyik felveti. Egyik sem ifjúsági regény. Nem kamaszok írták, nem is felnőttek a kamaszoknak. Húsz év múlva már minden felnőtt elfelejti, tudattalanjába rejti, hogy maga is átélte mindezt, nem akar emlékezni, egy helyen erről is olvashatunk. Van valami lényeges és kimondatlan műfaji visszafogottság, elhallgatás ebben a kérdéskörben. És talán éppen a besorolhatatlansághoz járul hozzá megszólalásának bátorságával a szóban forgó regény. (*Prae, Bp., 2020*)